

A Zsolnai-programok

CSÍK ENDRE

Az úgynevezett Zsolnai-programok – a nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelés (NYIK) és az érték közvetítő és képességfejlesztő program (ÉKP) – jól dokumentáltak, számos kötet révén közismertek. Ezért nehéz, és talán nem is szükséges egy rövid bemutató írás keretében arra vállalkozni, hogy részletesen leírjam cél-, tananyag- és követelményrendszerüket – ahogyan azt a programismertetés műfajában az olvasó elvárná. Sokkal fontosabbnak tartom azoknak a vonatkozásoknak a leírását, amelyek jól tükrözik sajátosságait, más programoktól különböző szemléletmódjukat. Így kerül egy bemutató írásba a történetiség szempontja. Hangsúlyozni szeretném ugyanis, a Zsolnai-programok mindig is körülhatárolt problémák kutatási módszerekkel történő megoldását jelentették. E folyamatnak a két „program” nem kezdete vagy vége, hanem egy adott időben történt leírása a terjesztés érdekében – azaz objektiválása. Nem véletlen, hogy épp Zsolnai József vezetett be a hazai pedagógiai megújítás (innováció) gyakorlatában új mérésmetodikai, illetve kutatásmetodikai eljárást. Ezért foglalkozom külön a kutatás metodikájával. Végül tény, hogy a Zsolnai-program legkifejlettebb, leírt formája az ÉKP, ennek kutató-fejlesztő helye pedig az ELTE Törökbálinti Kísérleti Gyakorlóiskolája. Ezért e témával külön foglalkozom.

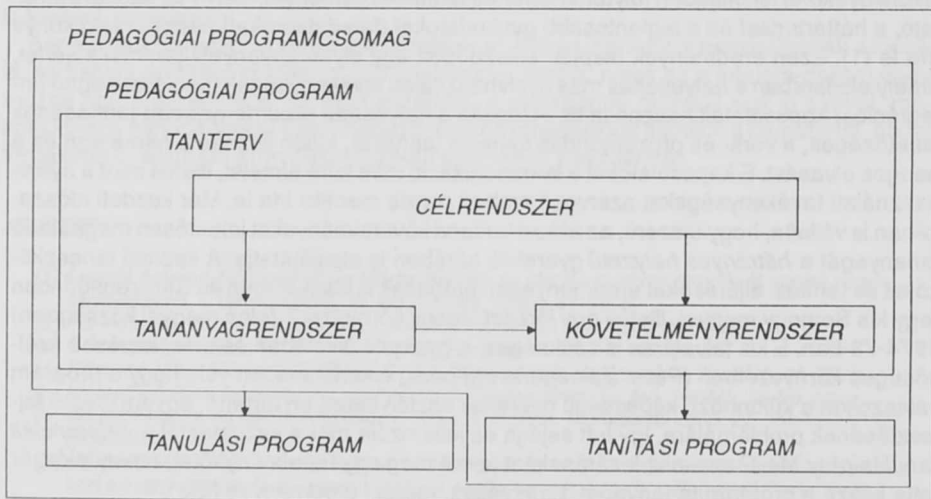
Előzmények

Sokan tudják, hogy a törökbálinti iskolaprogram legrégebb kutatási előzménye egy 1971-ben, a Kaposvári Tanítóképző Főiskolán indított tanszéki kutatás volt. Ez a következő kérdést tette fel: *lehet-e kisiskolások körében helyesejtést tanítani?* A választ a főiskola gyakorló iskolájában folytatott kísérleti tanítás eredményei, illetve az ezeket bemutató, a háttértudást és a legfontosabb gyakorlatokat (feladatsorokat) összefoglaló könyv írta le (1). Ezen eredmények alapján elkezdődött egy olyan anyanyelv-tanítási kísérlet, amely elsősorban a helyesejtés más nyelvhasználati tevékenységek tanulását segítő (integrációs) kapcsolatait használta ki. Vizsgálta a helyesírás eredményesebb tanításának lehetőségeit, a vers- és prózamondás igényes tanítását, külön kezelte a néma értő és a hangos olvasást. E kapcsolatokat a kommunikáció mint leíró elmélet, illetve mint a nyelvhasználati tevékenységeket szervező emberi praxis mentén írta le. Már kezdeti időszakában is vállalta, hogy újszerű, az akkori tantervi követelményeket jelentősen meghaladó tananyagát a *hátrányos helyzetű* gyerekek körében is elsajátíttatja. A kezdeti taneszközöket és tanítási eljárásokat eredményesen próbálták ki Csökölyben és Sárszentlőrincen (egy kis Somogy megyei, illetve egy jórészt cigány környezetű Tolna megyei községben) 1974-78-ban. E kis falvakban is szükséges, a gyakorló iskolában és más, kevésbé szélsőséges környezetben (Pécs, Zalaegerszeg) pedig elkerülhetetlen volt, hogy a program válaszoljon a különböző képességű gyerekek osztálykeretben történő, egyéni ütemű fejlesztésének problémájára. Így lett sajátja és jellemzője már a kezdetektől a *differenciált tanulásirányítás*. E szakasz lezárásaként jelent meg egy tanulmánykötet, amely először tette közzé a program tananyagát, törekvéseit, mérési eredményeit (2).

A tananyagrendszer továbbfejlesztése, véglegesítése során minden tantárgyi blokk (*olvasás-önművelés, írás-helyesírás, beszédművelés-fogalmazás, irodalom, önismeret-*

kommunikáció-ilem) sajátos arculatot nyert valamely értékválasztás jegyében. Az olvasztanításban a program túllépett a betűk és a betűösszevonás megtanulásán, és az olvasási képesség kialakítását az 1-4., illetve az 1-8. osztály feladatának tartotta. Az olvasást a kifejezés, az interpretáció, illetve az önművelés eszközként tekintette. Ennek okán szerepelt a tananyagban a felolvasás és a gyorsolvasás (a *Dezső Zsigmondné* (3) által közvetített felfogás értelmében). A leíró grammatika mellett 2. osztálytól tanította a generatív (műveleti) grammatika elemeit is, mivel ezek az ismeretek és képességek jól felhasználhatóak a szövegelemzés, az irodalmi műelemzés, a helyesírás, a szövegalkotás-fogalmazás tanításakor. Általános jellemzőjévé vált a programnak, hogy bemutatta a gyerekeknek a tantárgyblokkok mögött meghúzódó tudományterület ismeretrendszerének *teljességét* – természetesen az életkornak még megfelelő mélységben és megfogalmazásban (kódolásban). A tananyag ilyen mértékű kiszélesítése törekvés a minőségi oktatásra. A *minőség elve* érvényesült abban is, hogy az irodalom tanítása során csak értékes művek kerültek a gyerekek elé. A képességefejlesztés, a személyes, beavatott tanulásra való törekvés révén ugyanakkor része lett a tananyagban az irodalmi művek mimetizálása (igényes, önkifejezést is biztosító eljátszása). Ez is egyfajta alkotási tevékenység (interpretációként), ám az *alkotásra nevelés* leginkább a fogalmazás tanításában érvényesült. A program nem nyelvi minták, sablonok utánzását várta el a gyerekektől a különböző műfajokban, hanem – a szóbeli szövegalkotás képességére építve – állandó, ismétlődő korrekció mellett segítette a tanulókat saját nyelvi közlemény leírásában. A gyerekek a tudatosság és a beavatottság jegyében magának a kommunikációnak a jelenségvilágáról is tanultak ismereteket. Nyílt megnyilvánulásuk érdekében, illetve megnyilatkozásaik elemzése révén önmaguk megismerése, illetve a társas érintkezés normáinak megismerése is részévé vált a tananyagban.

1988-tól a program kutatóhelye a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ lett. Itt a kutatás már végleges nevén: nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelésként szerepelt. Ugyancsak itt történt meg a program teljes anyagának leírása pedagógiai programcsomag formájában. A pedagógiai programcsomag műfaji előzménye az oktatócsomag: egy-egy tanítási téma taneszközeinek és segédanyagainak együttese. A pedagógiai programcsomag ezzel szemben egy tantárgy tantervének, tanítási programjának és tanulási programjának jól szervezett rendszere. (A tanítási program a tanításhoz szükséges háttértudást, a tanítási eljárásokat, a tanulókkal való bánásmódot és a tanulásirányítás normáit írja le, a tanulási program pedig a taneszközöket jelenti.)

1. ábra

A pedagógiai programcsomag egyben kísérlet egy tantárgy tanításának mint *szakmának* a leírására is. Ennek alapján az alkalmazó pedagógustól nem merev ismétlést, hanem alkotó adaptálást vár el: az általános leírás alapján a program alapértékeinek megfelelő illesztést az adott gyerekcsoporthoz és más (szociális, tárgyi stb.) körülményekhez.

A kísérleti program terjedését képességfejlesztő továbbképzések segítették. Ezeken a szaktudományos és pedagógiai tudás elmélyítése mellett szaktárgyi képességek (helyesejtés, gyorsolvasás, mimitizálás, kiscsoportos kommunikáció stb.) és tanulásiirányítási képességek (megtanítási lépések, differenciált tanulásszervezés) fejlesztése is cél volt. A foglalkozásokon a kiképzők a pedagógiai problémahelyzetek elemzésének és a döntési képességnek a fejlesztését is igyekeztek biztosítani. A program az 1980/81-es tanévben Tolna megyében, a következő tanévben Veszprém megyében és Budapesten, majd országosan is terjedt. A bevezetés eredményeit (4) és anyagát (5) 1983-ban a Tolna megyei osztályok teljesítményének mérése alapján igazolták, illetve tették közzé a kutatás irányítói. Az eredmények alapján a nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelést *alternatív tantárggyá* nyilvánította az oktatási miniszter. A program ma a megyei pedagógiai intézetek gondozásában terjed. A taneszközöket a Nemzeti Tankönyvkiadó adja ki. Evfolyamonként mintegy 600 osztály tanul a nyelvi, irodalmi és kommunikációs program szerint az alsó tagozaton, és mintegy 400 a felsőn.

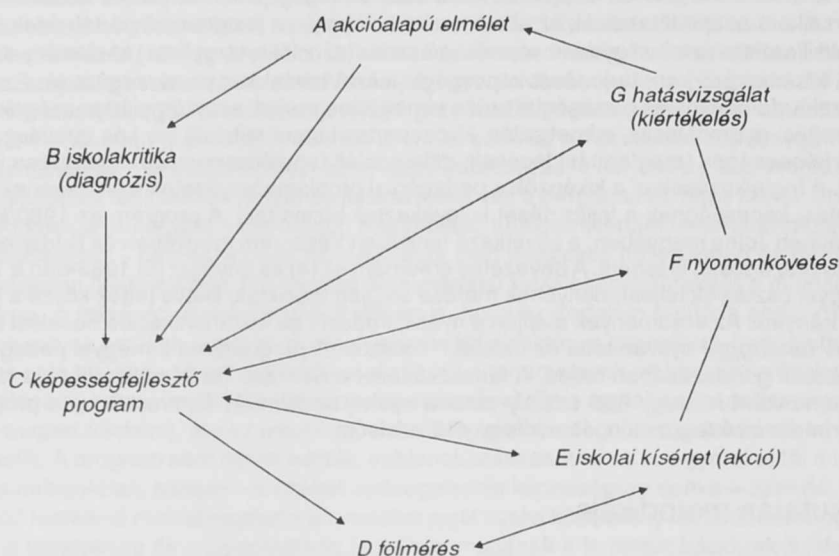
A kutatás metodikája

A nyelvi, irodalmi és kommunikációs program a kezdetektől fogva kutatásként is működött, méghozzá jellemzően a klasszikusnak mondható tudományos kísérlet módszerét alkalmazva. Vagyis: kutatási vagy fejlesztési problémákat megfogalmazva a pedagógiai kihívásokra értékorientált választ adott néhány, a kísérlet vezetője által közvetlenül irányított pedagógus praxisa. Ezen egyedi praxisok egyeztetett és általánosított eredményeit vizsgálta azután a kutatás mind több gyerekcsoport bevonásával. A kísérleti osztályok eredményeit a kontroll osztályok eredményeihez viszonyította, és így igazolta hipotéziseit, illetve terjesztette elő döntésre a leírt tantervét, gyakorlatát.

A törökbálinti iskola kialakításakor a program szakított ezzel a kutatási módszerrel, amikor 1982-ben hozzáfogott egy, az iskola teljes tantárgyi rendszerét, működését átfogó iskolakoncepció, az *értékközvetítő és képességfejlesztő program* (ÉKP) kidolgozásához. (Az ÉKP-n belül természetesen a NYIK az anyanyelv tantárgy). A társadalomtudományokban újnak mondható metodika, az *akciókutatás* szerint szervezte munkáját. Az akciókutatás röviden úgy jellemezhető, hogy a kutató lemond a problémamegfogalmazás–hipotézisalkotás–kísérleti kipróbálás–összemérés–döntéselőkészítés hosszadalmas, a problémákat a valóság soktényezős világából óhatatlanul kiemelő, így izoláló folyamatáról. Helyette közvetlen, aktív kapcsolatba lép a kutatás tárgyával, résztvevőivel. A kutatás tárgyhöz (az iskolás gyerekek fejlődése) kapcsolódó személyek (tanulók, szülők, pedagógusok) beavatott kliensekként működnek közre: nemcsak résztvevők, hanem aktív beavatottak is.

Itt szeretném közbevetni, hogy a programok munkatársai már a NYIK-program eredményességének mérésekor is megfogalmazták azt a problémát, hogy még egy tantárgy tanításának pedagógiai valósága is tágabb, összetettebb annál, mint amit az izolált hipotézisekkel dolgozó klasszikus kísérletezés ki tud mutatni. Ezért került sor a hagyományos tudásmérés mellett szociológiai és pszichológiai vizsgálatokra, és ezért dolgoztak egy új metodikai eljárással. (6)

Az akciókutatás előkészítő időszakában (1982-85) került sor a tantárgyi rendszer első, kipróbálásra szánt változatának kidolgozására. Ezt, illetve az akciókutatás metodológiáját, törekvéseit írja le A képességfejlesztő iskoláért című könyv (7). A kutatás elméleti háttere, és egyben az akcióalapú elmélet (*az ábrában A*) az Egy gyakorlatközelítő pedagógia (8). A kutatás vezetője e könyvben kísérletet tett a pedagógia mint – ahogyan a NYIK kidolgozása során szakma, most – tudomány körülhatárolására: a társtudományokkal való viszonyának tisztázására is. A pedagógiai valóság, az iskolának a képességfej-

2. ábra
Az akciókutatás modellje és folyamata.

lesztés és az értékátszarmaztatás esélyei szempontjából megfogalmazott kritikáját a *Mi a baj a pedagógiával?* című könyv (9) írja le (B). A képességfejlesztő program (C) kidolgozása keretében sor került (a nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelés pedagógiai programcsomagjának szerkezetében) az egyes tantárgyak, tantárgycsoportok anyagának leírására, az iskolai élet (tanulás-jellegű és szabadidős tevékenységek) megszervezésére, a szülők beavatására. A tananyag- és taneszközgyűtest a Pedagógiai program (10) mutatja be. Az ÉKP-s program tanításához persze sajátos személyi és tárgyi feltételek voltak szükségesek, illetve a pedagógusok munkacsoportban történő adaptációs tevékenységének megszervezésére is sor került. Az indulási szint felmérése (D) hét kísérleti és kontroll osztályban került sor 1982-ben. Az akció nyomonkövetése (F) a résztvevő pedagógusoktól kért tapasztalat-leírások, elemzések, munkacsoporti jegyzőkönyvek, illetve a segédanyagokkal irányított félévi, év végi értékelések révén egyaránt megtörtént. Hatásvizsgálatot (G) a kutatás vezetői is szerveztek, melyekben a teljesítménymérések mellett pszichológiai tesztek és fáradtságmérések is szerepeltek. Ennek adatait, következtetéseit A képességfejlesztő program hatása és eredményei című kötet teszi közzé. (11)

Az ÉKP 1-3. osztályos programját a művelődési miniszter 1988-ban alternatívvá nyilvánította. A 4-6. osztály programja 1991-ben nyert ilyen jogot A további évfolyamok és a gimnázium anyagának fejlesztése kísérleti osztályokban, az akciókutatás metodikája mentén folyik tovább.

Az ÉKP 1-6. osztályos programja eddig 105 iskolában került bevezetésre. A felkészítést, továbbképzést, illetve a szaktanácsadást a Képességfejlesztés Országos Központja irányítja. A terjedést, a hiteles adaptálást az Új Magyar Iskoláért Pedagógiai Egyesület is támogatja, segíti 6 régióközpont együttműködése révén. A régióközpontok helye:

Maklár Lajos Ének-Zene Tagozatos Általános Iskola, Hajdúnánás

Ortutay Gyula Általános Iskola, Győr

Kodály Zoltán Általános Iskola és Gimnázium, Hatvan

Egyetem Utcai Általános Iskola, Pécs

Virág Utcai Képességfejlesztő Általános Iskola, Budapest

3. sz. Általános Iskola, Gyula

Az érték közvetítő és képességfejlesztő program

A program nevében az érték nemcsak arra utal, hogy tananyaga szinte valamennyi kultúraterület értékeinek átszármasztására törekszik. Azt is jelenti, hogy a tananyag, a taneszközök, a tanítási és tanulási irányítási eljárások, a gyerekekkel való bánásmód, az iskolában folyó tanulás, a mindennapi élet és a társas kapcsolatok bizonyos alapértékeinek mentén szerveződnek.

Az alapértékek a következők:

Rend és tisztaság

Illemtudó, udvarias viselkedés

Munkafegyelem, tanulási fegyelem

A magyarság mint nemzeti örökség

A teljesítmény és az emberi nagyság tisztelete

Műveltségre, informáltságra törekvés

Morál

Testi-lelki egészség, derű, vidámság

Demokratizmus, beavatottság

Ezek megtartása természetesen nem könnyű az iskolába válogatás nélkül kerülő (sokszor nehezen nevelhető, retardált, a fogyatékos határát is súroló vagy éppen szélsőséges viselkedési, illetve „csupán” életkor-változási problémákkal, zavarral küszködő) gyerekek körében. A felsorolt hátrányok kompenzálására, illetve (a szó mindennapi értelemben vett) „kezelésére” az ÉKP-nak felzárkóztató programmegyüttese van. Ennek részei a speciális foglalkozások éppúgy, mint a program bánásmódpedagógiája. Az ÉKP *célrendszere* így az alapértékektől, a NYIK (szükségleteket, viszonyulásokat, képességeket, az énkép és a világkép fejlesztését leíró) taxonomizált célrendszeréből, valamint a tantárgyi, tanítási célokból tevődik össze. A célrendszerhez sorolhatók – most már csak a fejlesztők és a tanárok oldaláról – a tananyag kiválasztást, a taneszközfejlesztést, a tanulási irányítást és az egyéni pedagógiai problémahelyzetek megoldását egyaránt befolyásoló (orientáló) értékek, mint pl. a beavatottság, az alkotás, a teljesség igénye.

A program nevében a képességfejlesztés arra utal, hogy tananyaga tanulói *tevékenységekben*, illetve az ezek révén kialakítandó *képességekben* gondolkodik. Közismert, hogy az ÉKP a hagyományos iskolákhoz képest jóval több tevékenység tanítását vállalja. Jól szervezett tantárgyi programokat dolgozott ki olyan tevékenységek tanításához is, melyek az iskolákban általában marginális helyzetűek, fakultációs vagy szakköri keretben jelennek meg. Ennek oka, hogy a saját célrendszerének, illetve a nemrégiben publikussá vált fejlesztési követelményeknek (12) a teljesítését minél szélesebb alapozás révén garantálja. Így a gyerekek gondolkodási képessége (kognitív felkészültsége) nemcsak matematikai, fizikai vagy éppen nyelvtani feladatok megoldása révén fejlődik a program tanulása során, hanem a sakkozás vagy a rejtélyfejtés révén is. A testi fejlesztés nemcsak testnevelés órákkal biztosított, hanem például a néptáncal is. A sok tantárgy, tevékenység fontos a tanulás hatékonysága, racionalizálása szempontjából is. Egy olyan motiváló hatású tantárgy, mint a virágkötészet, egyszerre fejleszti a manualitást, a természetismeretet, más kultúrák megismerését, a vizualitást és a társas kapcsolatok kompetenciáját. A tantárgyak szerepének, előnyeinek több szempontú elemzésére területi okok miatt nincs módom. Arra sincs, hogy akár vázlatosan ismertessem azok tananyag-tartalmát. Ezért pusztán a tantárgyak jegyzékét adom meg osztálybontás nélkül. (Meggjegyzem azonban, hogy elkészült és kiadás alatt áll az ÉKP minden iskolatípusra kidolgozott tantárgy- és óraterve. Emellett az ÉKP bekerül a PSzM-Projekt Programirodája és a Mentor Kft. által támogatott, Profil II. szoftver szerint készülő országos, egységes tantervi nyilvántartásba. Ez az adatbázis a tantárgyi rendszer több metszetben elvégzett elemzését is tartalmazza.)

A tanított kultúraterületek jegyzéke

alkotástan	játék
antropológia	kémia
anyanyelv és irodalom	kézművesség
bábozás	közlekedésbiztonság
barkácsolás-technika	logika
bevezetés a filozófiába	matematika
biológia, ökológia	médiaismeret, mozgóképkultúra
erkölcsismeret	művészetesztétika
embertan-egészségtan	művészettörténet
ének-zene, zenetörténet, furulyázás	néprajz
filozófiai irányzatok	néptánc
fizika	önismeret
fotózás	rejtvényfejtés
földrajz	sakkozás
gazdálkodás(gazdaságismeret)	számítástechnika, informatika
fogyasztás, termelés, forgalom, a munka világa	társadalomismeret, globalisztika
gya	természetismeret
honismeret, helytörténet	testnevelés, sport
idegen nyelvek, más kultúrák	cselgáncs
angol nyelv	történelem
francia nyelv	tűzvédelem
japán nyelv	vallásismeret
latin nyelv	virágrendezés
német nyelv	vizuális kultúra

A kultúraterületek pusztá felsorolásával azt a látszatot kelthetem (illetve azt a sokszor megjelenő előítéletet erősíthetem), hogy az ÉKP egy ismeretcentrikus és maximalista program. Valójában e kultúraterületek mögött jól szervezett (strukturáltan, taxonomikusan leírt) tevékenységek állnak a tantervi tanyanyagrendszerben. (Ezek a tantárgyi rendszerhez hasonlóan publikusak a tanítási programok és a már említett egységes számítógépes tantervi adatbank révén). Ki kell még emelni, hogy e képességrendszerek egymással való kapcsolata, egymáshatása lehetőséget ad a gazdaságos, hatékony (ebben az értelemben integrált) tanításra. Így nyílik lehetőség a konkrét pedagógiai praxisban a képességfejlesztésnek egy másik értelmezésére is. Eszerint az nem más, mint egy tevékenység végzésében való *állandó előrehaladás*, beleértve a kapcsolódó képességek mind tökéletesebb elsajátítását (illetve gyakorlását, alkalmazását) is.

A felsorolt kultúraterületek természetesen nem jelentenek minden esetben önálló tantárgyat. Van közöttük olyan (pl. a rejtvényfejtés, tűzvédelem), amelynek tananyaga valamely más órán (természetismeret, olvasás) kerül feldolgozásra, vagy éppen a délutáni foglalkozások szabadidős sávjában végzik a gyerekek (sakkozás). A tantárgyak között is vannak kötelezők, kötelezően választhatók, választhatók és fakultációs jellegűek. Az új oktatási törvény szabályozza a kötelező óraszámokat. Az ÉKP tantárgy- és óraterve figyelembe veszi ezt, és ezért számos tevékenységet sorol a délutáni, választható tantárgyak körébe.

A magyarországi pedagógiai programok közül az ÉKP-nek van a legrészletesebben kidolgozott *követelményrendszere*. A gyerekek és szüleik a számukra egyaránt érthető, részletesen leíró formában ismerik meg a tanévek elején az év végére elérhető, illetve elérendő szintezett követelményeket. Az ennek alapján kapott minősítés így megfelel egy alapos írásos tájékoztatásnak a tanuló által elsajátított ismeretekről és képességekről.

Ismeretes, hogy az ÉKP-ban az első három évben nincs buktatás. Ennek célja, hogy minden gyerek számára esélyt adjunk a felzárkózásra. Néhány gyerekről a 3-4. osztályra már kiderül, hogy bár nem fogyatékos, de értelmi képességeinek fejletlensége miatt az általános iskolát várhatóan csak egy minimális tudásszint elérése mellett fogja elvégezni. Többszöri évismétlésnek ilyen esetben sincs értelme, hiszen egy tanév tananyagának újratanulása a tudását és a képességeit érdemben nem mozdítja elő, viszont kiszakad a kortárscsoportjából, és ez hátrányosan érinti társas kapcsolatait, énképét, és az iskolába járás, a tanulás motiváltságát. Buktatásra így csak néhány egyedi esetben kerül sor. Mindig törekszünk arra, hogy egy évnél ne legyen nagyobb korkülönbség az egy osztály

tályba járó gyerekek között. A lemaradók *felzárkóztatását* elsősorban a minden tantárgy esetében alkalmazott differenciált tanulásirányítás segíti. Az 1-6. osztályban külön fölzárkóztató foglalkozásokat szervezünk a legfontosabb tantárgyakból. Az erősen lemaradókkal, a diszlexiás, diszgráfiás, diszkalkuliás gyerekekkel szakember foglalkozik. A felső tagozaton tanulást segítő tanulószoba a 7-8. osztályban nem tantárgyközpontú fölzárkóztató foglalkozás segíti a gyerekeket. Fontos szempont, hogy a lemaradó gyerekek sem csak az ún. fő tantárgyak (anyanyelv, matematika, történelem, fizika stb.) minimális anyagát gyakorolják, sulykolják, hanem minden kötelező vagy ajánlott tantárgy tevékenységeit (néptánc, virágkötészet, furulya stb.) is végezzék.

A fölzárkóztatás mellett a programnak fontos eleme az *alkotásra nevelés* is. Ez megjelenik a tananyagban, hiszen például az önművelést sem pusztán befogadésként, hanem az információ rendezése és továbbadásaként (kommunikálásként) is értelmezzük. Megjelenik a tanulásirányítás szintjén is, mivel a differenciálás lehetőséget ad a kiemelkedő képességű gyerekek állandó terhelésére. A program emellett az egyéni és a kiscsoportos alkotó tevékenység külön gondozásának is helyet ad mind a művészeti jellegű (versírás, éneklés, önállóan tervezett bábozás, koreográfia előadása), mind a tudományjellegű (szaktárgyi tanulás és egyéni dolgozatok készítése) tevékenységek esetében. Eredményét évkönyvek, iskolaújságok, tanulmányi versenyeken elért eredmények, bemutató műsorok, kiállítások bizonyítják.

A pedagógusoktól az ÉKP az átlagot jóval meghaladó szaktudományos és pedagógiai tudást, illetve képességeket vár el alapvető *munkaszerepeik* – a kultúraközvetítés és a tanulásirányítás – eredményes gyakorlása érdekében. Emellett még számos, együttesen csak ebben a programban következetesen végzett munkaszerepnek is meg kell felelniük. Ilyen a tanórán és tanórán kívül egyaránt érvényesülő értékközvetítő, elemző, értelmező és lélekvezető szerep. Nem utolsósorban a sorban a pedagógusok alkotási tevékenysége. Az alkotó tevékenységben minden ÉKP-s pedagógusnak részt kell venni – akár fejlesztői (tanterv- vagy taneszközírás), akár szakmai elemző, akár hiteles adaptációs problémamegoldó szerepben.

A NYIK és az ÉKP *curriculum típusú* tanterv, azaz kidolgozott cél-, követelmény- és tananyag-rendszere van, tanítási eljárásait leírja és gazdag taneszköz-készlettel rendelkezik. Kidolgozottsága, a tananyag taxonómikus elrendezettsége miatt viszonylag gyorsan lehet majd illeszteni, hozzáigazítani a nemzeti alaptanterv műveltségi területeihez. Ez az előnye akkor is érvényesülni fog, amikor – a Nemzeti Alaptanterv elfogadása után – várhatóan kerettantervvé minősül. E program alapján ugyanis könnyű lesz bármely iskolában helyi tantervet, pedagógiai programot készíteni. Ebben a tekintetben a törökbálinti iskola is egy lesz a sok közül: helyi tantervvel működik. Nem tanítja az ÉKP tananyag-rendszerének minden elemét. A választékból olyan tantárgy-együttest valósít meg, amely megfelel sajátos helyzetének (szociális környezet, tárgyi feltételek, szakemberellátottság), de amelyben szerepel minden olyan típusú tantárgy, amely garantálja a fejlesztési követelmények valamennyi területének biztonságos terjesztését.

A törökbálinti Zsolnai-iskola

A törökbálinti iskola *többcélű oktatási intézmény*. A Kísérleti Általános Iskola mellett működik itt 4, 6, és 8 osztályos gimnázium, továbbá – 2 évfolyammal – az Emberi erőforrások fejlesztése Világbanki Projekt ifjúsági szakképzési programja keretében, informatika-számítástechnika-híradástechnika, illetve vendéglátás és idegenforgalmi szakmacsoportos képzés folyik.

Jelenleg a szakközépiskolások külön minisztériumi engedéllyel a szakközépiskola első osztályától tanulnak szakmai tárgyakat is. A közoktatási törvény szerint azonban az 1994/95-ös tanévtől az első két középiskolai osztályban is csak közismereti tárgyakat kell tanulniuk. Terveink szerint így az iskola a következő tanévtől a várhatóan különböző életpályájú gyerekeket együtt nevelő, átjárhatóságot is biztosító (komprehenzív) 12 osztályos iskolaként működik majd. Ebben 6 osztályos általános iskolát, majd 6 osztályos középiskolát választhatnak a gyerekek. A gimnáziumba más iskolákból is átjelentkezhetnek az érdeklődők. A 9. osztály indulásakor lehet felvételizni gimnáziumba és szakkö-

zépiskolába egyaránt. A 9-10. osztályban döntően közismereti tárgyakat tanulnak, a 10. osztály végén alapvizsgát tesznek, majd a 11. osztály előtt ismét dönthetnek pályájukról, és szakot választhatnak a szakközépiskolában, illetve továbbtanulásra készülhetnek fel a gimnáziumban.

Az iskolában működik még a Képességfejlesztés Országos Központja (amely az ÉKP és a NYIK programjának fejlesztésével és terjesztésével kapcsolatos munkafeladatokat látja el), illetve az UMIPE egyesületi irodája. Az iskola pedagógusai – a kutatási és fejlesztési tevékenység mellett – évente számos látogatót és látogató csoportot fogadnak, tájékoztatnak és készítenek fel a tanításra, mivel ez az ÉKP bázisiskolája. Innen folyik a NYIK program szlovákiai terjedésének irányítása, és évek óta látogatják az iskolát az ELTE hallgatói is.

1994. január 1-jétől a Közoktatási megállapodás értelmében az intézmény fenntartója az Eötvös Loránd Tudományegyetem lett, és az iskola egy újabb szerepkört is felvállalt: a gyakorló iskoláét, illetve a posztgraduális képzésnek is terepe, helye lesz. Gyakorló iskolaként sajátos szolgáltatást nyújt, hiszen a hallgatók nemcsak egy iskolafok pedagógiai munkájára készülhetnek itt fel, hanem 1-12. osztályig minden életkor pedagógiáját megismerhetik. Sajátos abban is, hogy csak a NYIK és az ÉKP programját mutatja be, ezek tanítására készíti fel. Így a pedagógiai alternatívást képviseli a tanárképzésben.

JEGYZET

- (1) *Zsolnai József*: Beszédművelés kisiskoláskorban. Budapest, 1978.
- (2) Anyanyelvtanítási kísérlet a kommunikációkutatás eredményei alapján. 1971-75. Szerk.: *Zsolnai József*. Kaposvár, 1976.
- (3) *Dezső Zsigmondné*: A szellemi munka technikája. Budapest, 1985.
- (4) A nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelési kísérlet. Kutatási jelentés 1981-84. Szerk.: *Zsolnai József*. Budapest, 1984.
- (5) *Zsolnai József*: Nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelési kísérlet I-II. Veszprém, 1982.
- (6) *Zsolnai László*: Rivalis curriculumok értékelése. = Pedagógiai Technológia, 1982/4.
- (7) A képességfejlesztő iskoláért. Egy pedagógiai akciókutatás. Szerk.: *Zsolnai József*. Budapest, 1983.
- (8) *Zsolnai József*: Egy gyakorlatközei pedagógia. Budapest, 1986.
- (9) *Zsolnai József* – *Zsolnai László*: Mi a baj a pedagógiával? Budapest, 1987.
- (10) *Kiss Éva* – *Zsolnai József*: Pedagógiai program. Budapest, 1985.
- (11) *Vágó Irén* – *Balázs Éva* – *Kocsis Mihály*: A képességfejlesztő program hatása és eredményei I-II. A képességfejlesztéstől a személyiségfejlesztésig 3. Budapest, 1990.
- (12) *Nagy József*: Fejlesztési követelmények. = Iskolakultúra, 1994/1-2.